

SELANİK'TEN GONCA'YA BİR GEMİNİN SERÜVENİ

Vedat EDİGER

SELANİK'TEN GONCA'YA BİR GEMİNİN SERÜVENİ

Vedat EDİGER

Yayın No: 70

SELANİK'TEN GONCA'YA BİR GEMİNİN SERÜVENİ

Bu kitabın bütün hakları Türk Deniz Araştırmaları Vakfı'na aittir. İzinsiz basılamaz, çoğaltılamaz. Kitabın bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

All rights are reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means without the prior permission from the Turkish Marine Research Foundation.

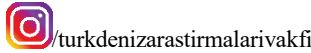
Copyright © Türk Deniz Araştırmaları Vakfı

ISBN: 978-975-8825-62-2

Kapak Fotoğrafı: Eser Tutel, Mekân Adı Taşıyan Başlıca Gemilerimiz, İstanbul Deniz Müzesi Kütüphanesi, s: 326.

Kaynak Gösterme: Ediger V. (2023). Selanik'ten Gonca'ya Bir Geminin Serüveni. Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV), Yayın No: 70, İstanbul, Türkiye.

Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV)
P. K. 10, Beykoz 34820 / İstanbul, TÜRKİYE
Tel: 0 216 424 07 72, Faks: 0 216 424 07 71
tudav@tudav.org
www.tudav.org

ÖNSÖZ

Selanik Gemisi'yle ilgili çalışmalara başlayan Sayın Doç. Dr. Vedat EDİGER önemli bir konuya el attı. Bir geminin hayatını, aldığı isimleri, tarihimizdeki yerini deyim yerindeyse tarihsel evrimini ortaya çıkardı. Selanik, bizim neslin unutamadığı isimdir. Selanik, hiç kurşun atmadan teslim ettiğimiz büyülmüş bir şehirdir.

Gönül ister ki her gemimiz için bu tür çalışmalar daha çok yapılsın, genç kuşaklar bu gemileri bilsin, Cumhuriyetin kuruluşundaki etkilerini öğrensin ve nihayetinde bir deniz ve tarih bilinci oluşmasına katkıda bulunulsun. Ama bu konuda daha almamız gereken çok yol olduğu açık.

Türk toplumunda, Hamidiye başta olmak üzere tarihe mal olmuş gemiler üzerindeki çalışmalar yetersizdir ve artık zaten birçoğu hurda veya denizci deyimiyile jilet olmuştur. Gonca ise istisnalardan biridir.

Başta denizci ülkelerin donanmalarına ve her türlü deniz araçlarına verdikleri önem ve özeni gördükçe kıskanmak bir yana üzülmemek elde değil. Ama yine de ümitsiz olamayız.

Bizler de denizlere ve gemilere özen gösterecek, toplumla bu iki kavramı buluşturacak kuşakların yetiştirilmesini sağlamak için çaba göstereceğiz.

Vedat EDİGER hocamız öncülük yaparak bir ilki başarıyor, tarihsel serüvenini de içine katarak bir geminin izini sürüyor. Kendisini tebrik ediyorum. Titiz bir çalışmanın ürünü olduğuna hiç kuşku yok. Deniz okuryazarlığına büyük bir katkıda bulunuyor.

Vakıf olarak, Cumhuriyetimizin 100. Yılında böyle bir kitabı kamuoyu ile paylaşmaktan ve yayımlamaktan büyük bir onur duyuyorum.

Kendisine bu değerli çalışma için teşekkür ediyorum. Deniz severlerin ve araştırmacıların dikkatle okumasını tavsiye ediyorum.

Prof. Dr. Bayram ÖZTÜRK
Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Başkanı

ÖNSÖZ

Bu araştırmaya başlama sürecimde beni cesaretlendiren ve İstanbul Deniz Müzesi kütüphanesinden faydalanabilmem için değerli katkılarını esirgemeyen Müzecilik Şube Müdürü Sayın Öğ. Kd. Alb. Gökhan ATMACA'ya ve İstanbul Deniz Müzesi Kütüphanesi personeline öncelikle teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın sonuçlanması aşamasında, görüş ve önerilerini paylaşan Tümamiral (E) Sayın Cem GÜRDENİZ'e teşekkür ederim. Çalışmamı okuyarak değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Dilek EDİGER'e ve beni destekleyen tüm dostlarıma minnettarım.

Bu çalışmamın oluşmasında, Rus bilim insanlarının 1894 yılında Marmara Denizi'nde gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarının yayınlandığı bilimsel içerikli kitabın TÜDAV tarafından Türk Bilim Dünyası'na kazandırılması süreci etkili olmuştur. Editörlüğünü üstlendiğim bu araştırmanın, Osmanlı döneminde var olan Selanik isimli gemilerden biri ile gerçekleştirilmiş olması, beni Selanik isimli gemilerin araştırılmasına iten önemli bir etken olmuştur. Çalışmamın, Cumhuriyetimizin 100. Yılında TÜDAV tarafından değerlendirilmiş olması nedeniyle, TÜDAV başkanı Sayın Prof. Dr. Bayram ÖZTÜRK'e şükranlarımı sunmak isterim.

Doç. Dr. Vedat EDİGER
Deniz Jeolojisi ve Jeofiziği
Aralık, 2021, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Selanik Liman İşletmesi	1
1.2. Selanik Gemisi'nin Özellikleri	2
2. SELANİK'TEN GONCA'YA YAŞAM SÜRECİ	3
2.1. Selanik Gemisi'nin İnşası ve Göreve Başlaması (1878)	3
2.2. Çanakkale'ye Getirilme ve Donanmada Görevlendirilmesi (1911)	3
2.3. Birinci Mayın Dökücü Olarak Görevlendirilmesi (1911-1912)	7
2.4. Birinci Mayın Toplayıcı Olarak Görevlendirilmesi (1914)	7
2.5. Mayın Nakil amaçlı Görevlendirilmesi (1914)	8
2.6. İkinci Mayın Dökücü Olarak Görevlendirilmesi (1914-1915)	9
2.7. İkinci Mayın Toplayıcı Olarak Görevlendirilmesi (1916-1918)	12
2.8. Eğitim Tatbikatlarında Görevlendirilmesi (1923-1940)	12
2.9. Gemi İsminin Değiştirilmesi (1940)	13
2.10. Kurtarma Gemisi Olarak Görevlendirilmesi (1940)	14
2.11. Personel Taşıma ve Römorkör Süreci (1944-1960)	15
2.12. Geminin Hizmet Dışı Bırakılması (1960-1992)	16
2.13. Konca Gemisi'nin RMK'ya Kazandırılması (1993-2000)	16
3. DEĞERLENDİRME	18
4. KAYNAKLAR	20

ÖZET

Cumhuriyet'in kazanım mücadelesinde hizmet etmiş isimsiz kahramanlardan bir tanesi de Selanik Gemisi'dir. Selanik Gemisi, son anda hurda olmaktan kurtarılmış ve İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi'nce (RMK) sahiplenilerek bazı temel özellikleri korunarak günümüze kadar ulaştırılabilmiş nadir gazi gemilerimizdendir.

Selanik Gemisi'nin orijinal makine özellikleri göz önüne alındığında 19. yüzyıl başında (1878 yılında) İngiltere'de inşa edildiği değerlendirilmektedir. Selanik Liman İşletmesi'nde römorkör olarak hizmet veren gemi, Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'nce sahiplenilerek Çanakkale'ye getirilmiş ve aynı tarihlerde mayın gemisi vasfı kazandırılmıştır. Trablusgarp ve I. Dünya Savaşları'nda Çanakkale'de görev alarak, boğazın iki kez mayınlanması ve daha sonra mayınların kaldırılmasında aktif rol oynamıştır. Donanmada mayın dökme ve toplama eğitimlerinde görev alan gemi zaman zaman zaman gerçekleştirilen tatbikatlarda da görevlendirilmiş ve aynı zamanda gemi kurtarma çalışmalarında da görev almıştır.

Selanik Gemisi'nin adı ilerleyen yıllarda Konca ve Gonca olarak iki kez değiştirilmiştir. Gemi, zaman içinde mayın gemisi olma vasfını kaybetmiş olup, yardımcı gemi statüsünde Y-1003 borda numarası ile Gölcük'te yer alan Marmara ve Boğazlar Deniz Kolordu Komutanlığı'nda görevlendirilmiştir. İstanbul Boğaz Komutanlığı emrinde 1960'lı yıllara kadar römorkör ve personel taşıma hizmetlerinde kullanılmıştır. Hurdaya çıkarıldığı dönemde ise Rahmi M. Koç Müzesi tarafından fark edilerek sahiplenilmiş, tadil edilerek korunmuş ve müzeye kazandırılmıştır. Şu anda İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi'nde korunan Gonca Gemisi önemli bir Cumhuriyet değerimizdir.

1. GİRİŞ

Selanik şehri, MÖ 315 yılında Makedonya kralı Cassender tarafından Makedonya Krallığına bağlı özerk bir bölge olarak kurulmuştur. 1430 yılından 1912 yılına kadar sürekli olarak Osmanlı egemenliği altında kalan Selanik şehri, sanat, kültür ve bilim alanlarında öncü olmuş ve Osmanlı İmparatorluğu tarihinde önemli bir yer tutmuştur. Türk toplumunda önemli bir yere sahip olan Selanik şehri, birçok benzerliğinden dolayı İzmir'in kardeşi olarak nitelendirilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı Devleti ve Türk İmparatorluğu, 1299 yılında Oğuz Türklerinden Osman Gazi'nin kurduğu Osmanoğlu Hanedanı'nın hükümdarlığında Orta Çağ'dan Yakın Çağ'a kadar varlığını sürdürmüş bir imparatorluktur. Bugünkü Bilecik ilinin Söğüt ilçesinde kurulmuş bir beylik iken, 1453 yılında II. Mehmet'in Konstantinopolis'i fethedip Bizans İmparatorluğu'na son vermesiyle imparatorluk hâline gelmiş ve en geniş sınırlarına 1683 yılında ulaşmıştır. 1699 yılında Karlofça Antlaşması sonrası gerileme dönemine girmiş ve 1922 yılında saltanatın kaldırılması ile birlikte yerine 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Selanik, Bizans ve Osmanlı için İstanbul'dan sonra en önemli kent olmuştur. Bu yüzden mimarisinde ve tarihi yapılarında bu büyük imparatorlukların izlerine rastlanmaktadır. Ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu, eğitiminin ilk yıllarını ve gençlik yıllarını geçirdiği evin halen bulunduğu kadim bir şehirdir. Bu nedenledir ki, Osmanlı İmparatorluğu sürecinde gerek yapım aşamasında ve gerekse de daha sonra bazı gemilerin ismi değiştirilerek Selanik ismi verilmiştir.

Selanik Gemisi, yaklaşık 145 (1878-2023) yıla yakın süren uzun ve farklı yaşamını, gerek Osmanlı döneminde gerekse de Cumhuriyet döneminde donanmada ve özel sektörde önemli tarihi süreçlerin içerisinde sürdürmektedir. Bugün hâlâ orijinal bazı temel özelliklerine sahip olan ve günümüzdeki adıyla Gonca Gemisi'nin hak ettiği itibarı elde edememesinin sebebi, geminin bugüne değin verdiği hizmetlerin gerektiği kadar bilinmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle, Selanik Gemisi'nin verdiği hizmetler ve bugüne değin süregelen yaşamına dair bilgiler mümkün olduğu detayda ve tarihsel gelişimleri izlenerek bu araştırma kapsamında sunulmuştur.

1.1. Selanik Liman İşletmesi

Selanik Limanı, 19. yüzyılın son çeyreğinde çok yoğun bir ticari faaliyet içerisindeydi. Limanın teknik ve altyapı özellikleri ihtiyacı karşılayabilecek durumun çok uzağındaydı. Dalgakıranı yok, rıhtımı dar ve kötü durumdaydı. Yapılan arşiv çalışmalarına göre 1896 yılında Osmanlı Devleti tarafından Selanik Limanı'nın geliştirilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Bundan dolayı, kamuya verdiği hizmetlerde ön plana çıkan ve bir Fransız-Osmanlı ortaklığı olan ve Fransız Mühendis Edmont Bartissol'un temsil ettiği "Société Ottomane de Construction du Port de Salonique" şirketine limanın işletilmesi ve altyapısının yenilenmesi görevi verilmiştir.^[1]

1.2. Selanik Gemisi'nin Özellikleri

Selanik Gemisi, bir römorkör olarak aşağıda verilen özelliklerde 1878 yılında İngiltere'de inşa edilmiştir. Geminin teknik ve diğer bazı özellikleri aşağıdaki tabloda verilmektedir. ^[2]

Gölcük'te Marmara ve Boğazlar Deniz Kolordu Komutanlığı'nda görevlendirildikten ve Konca İskelesi'ne bağlandıktan sonra geminin ismi, Konca olarak değiştirilmiştir. Ancak, Rahmi M. Koç Müzesi tarafından sahiplenildikten sonra geminin günümüzdeki adının Gonca olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı, yazımızda geminin ismi olarak Selanik, Konca ve Gonca isimleri kullanılacaktır.

Selanik Gemisi'nin Temel Özellikleri.

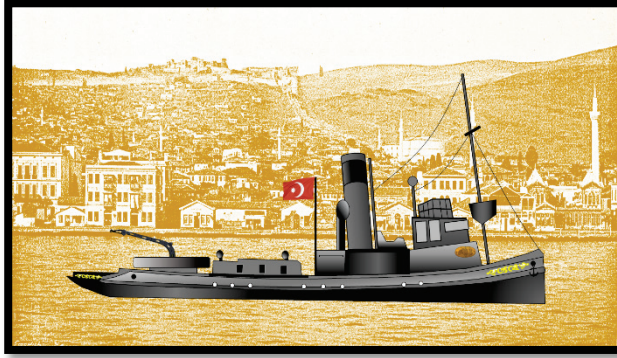
GEMİYE AİT BİLGİLER	
GEMİ İSİMLERİ, İNŞASI VE GÖREVLERİ	
İLK ADI	Selanik
İKİNCİ ADI	Konca
GÜNCEL ADI	Gonca
İNŞA YERİ ve YILI	İngiltere, 1878 ^[2]
GÖREVLERİ	Römorkör, 1. Mayın Dökücü, 1. Mayın Toplayıcı, 2. Mayın Dökücü, 2. Mayın Toplayıcı, Eğitim, Kurtarma, Personel Taşıtı ve Yat
BOYUTLARI ^[2]	
BOYU	30 m
ENİ	7,32 m
SU KESİMİ	2,32 m
TEKNİK ÖZELLİKLERİ ^[2]	
DEPLASMAN, TONAJ	270 Ton
ANA MAKİNA	1 x Stimli Triple mk. (İngiliz Mausley, Son & Field, Lambeth)
MAKİNE GÜCÜ	550 SHP (Shaft Horse Power; Şaft Beygir Gücü)
PERVANE TİPİ	Tek Uskur
AZAMİ HIZ	12 kts.
GÖVDE TİPİ	Perçinli Metal
HİZMETE GİRİŞ ve ÇIKIŞLARI	
SELANİK LİMANI	1878-1911
OSMANLI DONANMASI	1911-1923
T.C. DONANMASI	1923-1960
RAHİMİ M. KOÇ MÜZESİ	1960-Günümüz

2. SELANİK'TEN GONCA'YA YAŞAM SÜRECİ

2.1. Selanik Gemisi'nin İnşası ve Göreve Başlaması (1878)

Osmanlı sularında faaliyet gösteren Fransız firmaları, 1863 yılından itibaren bir yandan Marsilya, İskenderiye ve Suriye'ye diğer yandan İzmir, Selanik ve İstanbul'a sürekli seferler düzenleyerek, Fransız sermayesinin bu liman kentlerine yayılmasında önemli bir rol oynamaktaydı. ^[3] ^[4]

Fransız liman yönetimi, limanda destek gemisi olarak görev yapması için bir römorköre ihtiyaç olduğunu saptamış ve gemi inşası için girişimlerde bulunmuştur. Geminin motorundaki işaretler ve bazı bilgiler incelendiğinde, geminin İngiltere'de 1878 yılında inşa edilmiş ve bağlı olduğu limana dayanılarak gemiye Selanik isminin verilmiş olabileceği düşünülmektedir. ^[2] ^[5] Selanik şehri, Balkan Savaşı öncesi Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde iken, Selanik Gemisi İdare-i Mahsusa sahipliğinde Selanik Liman İşletmesi'nde görev yapmaktaydı.

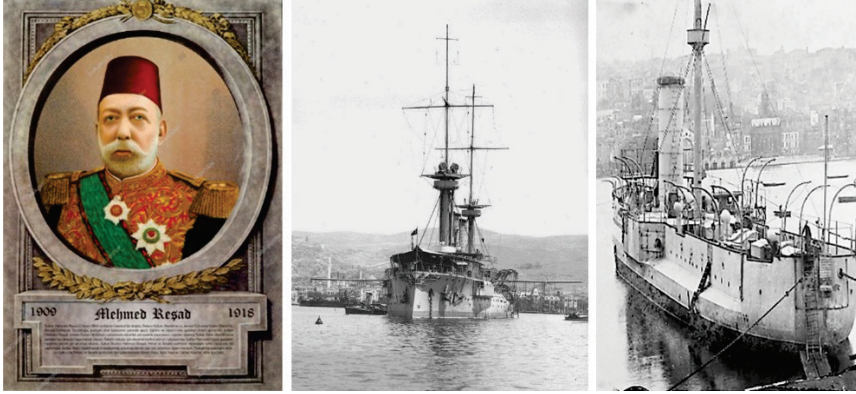

Selanik Gemisi'nin Selanik Limanı'ndaki Temsili Görseli.

2.2. Çanakkale'ye Getirilme ve Donanmada Görevlendirilmesi (1911)

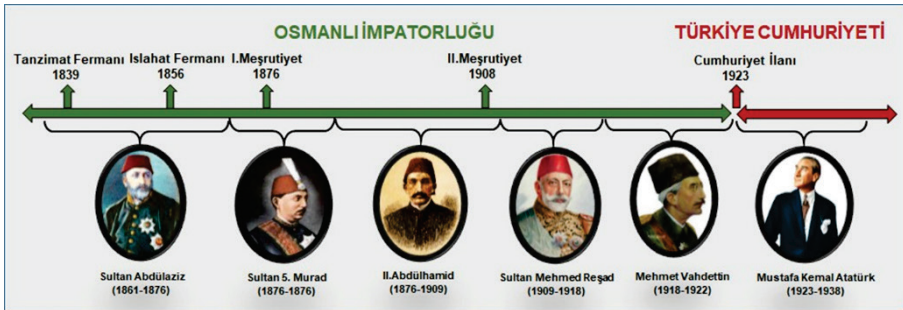
Birinci Balkan Savaşı (7 Ekim 1912 - 30 Mayıs 1913), Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ Krallıklarından oluşan Balkan Birliği'nin Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı savaştır. Birinci Balkan Savaşı ile Balkan Birliği, Osmanlı Devleti'nin balkanlardaki topraklarının büyük bir bölümünü ele geçirmiştir. Bu savaş sonucunda, Osmanlı Devleti, Edirne ve Kırklareli 'ye kadar olan Midye-Enez Hattı'nın batısındaki tüm topraklarını Balkan devletlerine bırakmak zorunda kalmıştır. ^[6] Bu süreçte Selanik şehrinin Yunanlılara bırakılmasından bir yıl önce, yani Eylül 1911 yılında Sultan Mehmet Reşad (1909-1918) Balkanlardaki sorunlara çözüm geliştirebilmek amacı doğrultusunda Barbaros Hayrettin zırhlısı ile Selanik şehrine bir ziyarette bulunmuş ancak bu seyahat amacına ulaşamamıştır.

31 Ekim 1912'de 11 numaralı Yunan torpido botu Leftehois'den Osmanlı savaş gemisi Feth-i Bülend'e üç adet torpido ateşlenmiştir. Torpidolardan biri k    r iskelesine isabet ederek ciddi hasara neden olmuş, diğ  r ikisi de Feth-i B  l  nd zırhlısına isabet etmiştir. Zırhlı, yedi kişinin kaybıyla alabora olup batmıştır. Böylece, Yunan kuvvetleri Selanik şehrini kuşatarak Selanik'te bulunan Osmanlı Garnizonu 'nu 31 Ekim 1912'de teslim almıştır. Bu gelişmelerin sonucunda Selanik şehrinin Yunanlılara teslim edilme süreci başlamıştır. ^[9]

Solda; Sultan Mehmet Reşad (1909-1918) ^[7], Ortada; Selanik Limanı'nda Barbaros Hayreddin Zırhlısı ^[8] ve Sağda; Feth-i B  l  nd Zırhlısı.

Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak 550 yıllık bir süreçte yönetilen ve önemli sanat, bilim ve kültür kentlerinden biri olan Selanik şehri, I. Balkan Savaşı (1912-1913) sürecinde, merkezden destek alamadığı için panik içinde dağılan Osmanlı Ordusu'nun komutanı Hasan Tahsin Paşa tarafından Yunan Ordusu'na 9 Kasım 1912 tarihinde teslim edilmiştir. ^[10]

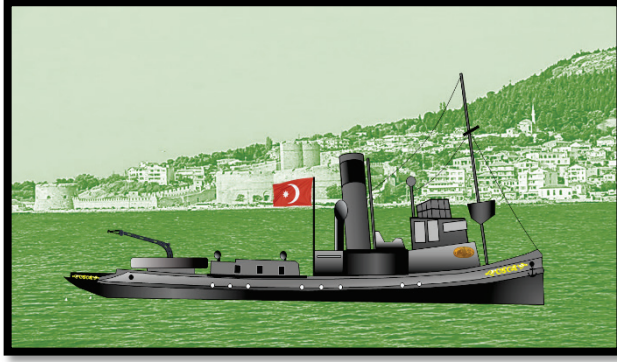
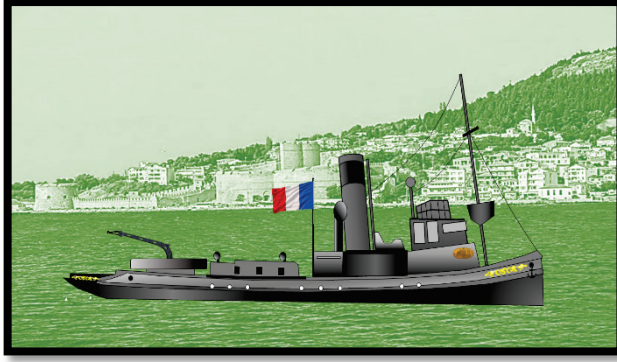

Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet Dönemine Zaman C  zgişi ve Sultan Mehmet Reşad Dönemi.

Osmanlı Donanmasının Temsili Resmi. ^[13]

Bir görüşe göre, bu olumsuz gelişmeler sonucunda sultanın verdiği izinle Osmanlı Bahriyesince Selanik Gemisi'ne 1911 yılında el konulmuştur. Gemi Selanik limanı yönetimine iade edilmeyerek Çanakkale'ye götürülmüştür.^[2] ^[11] Diğer bir görüşe göre ise; Garnizon teslim olmadan bir yıl önce Aziz Mahmut Teshilat, Sürat ve Selanik isimli gemileri satın alarak gemileri Fransız siciline devretmiştir. Yunanlıların Fransız bayraklı bu gemilere saldırısı, orada bulunan Fransız deniz komutanlarının anında protestosuna neden olmuştur. Gemiler Fransız bayrağı altında limandan ayrılıp Çanakkale'ye doğru yol alırlarken, Yunanlılar Limni Adası açıklarında gemileri defalarca taciz etmişlerdir. Bu gelişmelere ek olarak Yunanlılar, Kızılay'a bağlı bir hastane gemisi olan Fuad Kraliyet Yatı'na el koymuşlardır. ^[9] Sonuçta gemiler Çanakkale Boğazı'na ulaşmışlar ve kayıt defteri tekrar değiştirilerek Osmanlı bayrağı altına girmişlerdir. Çanakkale'ye ulaşan Selanik Gemisi donanmada ilk olarak mayın gemisi olarak görevlendirilmiştir. Selanik Gemisi, Yunanlılar tarafından Osmanlı'dan defalarca geri istenmiştir. ^[11] Osmanlı Donanması'nda bulunan diğer gemilerin de Yunanlılar tarafından ele geçirilmesini önlemek amacı ile Selanik şehrinde bulunan Osmanlı filosunun komutanı tarafından emrindeki tüm gemiler kısa süreliğine 27 Kasım 1912'de Fransız siciline devredilmiştir. ^[9] Gemiler, Yunanlıların saldırısına uğradığında, tarafsız Fransız gözlemciler tarafından Yunanlılara karşı anında diplomatik protestoda bulunulmuştur.

Çanakkale Boğazı'nda Selanik Gemisi'nin Fransız (üst) ve Türk Bayraklarıyla (alt) Temsili Görseli.

Solda; Selanik Gemisi'nin Osmanlı Döneminde Kullanılan İsim Levhası ve Ortada ve Sağda; Geminin Mühürleri. ^[12]

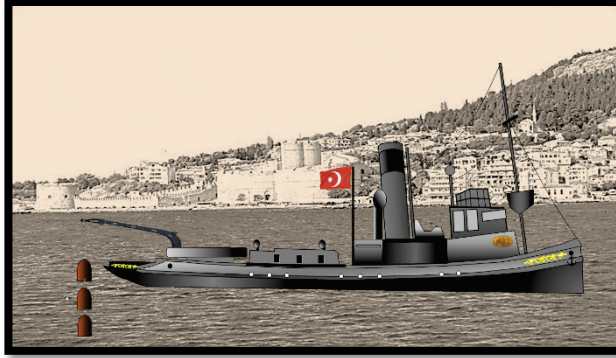
2.3. Birinci Mayın Dökücü Olarak Görevlendirilmesi (1911-1912)

1911 yılında Çanakkale'ye getirilen Selanik Gemisi, doğrudan Osmanlı Donanması emrine verilerek Trablusgarp Savaşı (1911-1912; Osmanlı-İtalya Harbi) öncesinde Osmanlı Donanması'nda destek gemisi olarak hizmet vermiştir. [14]

Solda; Selanik Gemisi'nin Mayın Dökme Ekibi [15] Sağda; Trablus Garp Savaşı'nda Mustafa Kemal Atatürk ve Silah Arkadaşları. [16]

Trablusgarp Savaşı sürecinde Yunan savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'na doğru hareket halinde olması nedeniyle, Çanakkale Boğazı'nın ilk kez mayınlanması ihtiyacı doğmuş ve aralarında Selanik Gemisi'nin de bulunduğu filo tarafından Çanakkale Boğazı ilk kez mayınlanmıştır. Böylece, Selanik Gemisi birinci mayın dökme görevini tamamlamıştır.

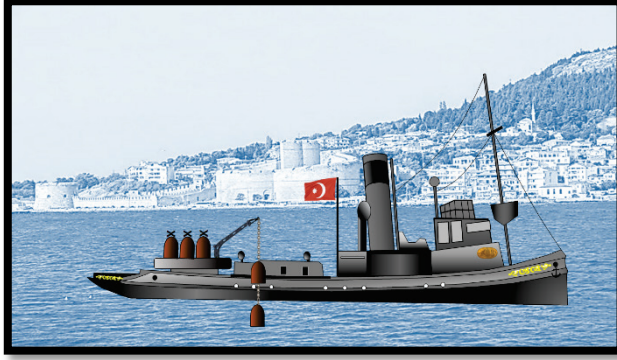
Selanik Gemisi'nin Çanakkale'de Mayın Dökmesinin Temsili Görseli.

2.4. Birinci Mayın Toplayıcı Olarak Görevlendirilmesi (1914)

Osmanlı İmparatorluğu ile İtalya arasında ki savaş (Trablusgarp Savaşı, 1911-1912) sürecinde Çanakkale Boğazı'na dökülen mayınların, Trablusgarp Savaşı'nın ve ardından başlayan Balkan Savaşı'nın (1912-1913) yarattığı tehditlerin ortadan kalkması sonucunda kaldırılması ihtiyacı doğmuştur. Özellikle ticari gemilerin güvenliğini tehlikeye düşürmemek amacı

ile mayın toplayıcı gemiler tarafından mayınlar kaldırılarak Çanakkale Boğazı'nın iki yönlü geçişi güvenli hale getirilmiştir.

Bu süreçte Selanik Gemisi mayın toplayıcı olarak tadil edilmiş, bu çalışmalarda görevlendirilmiş ve mayınların kaldırılması çalışmalarında aktif görev almıştır. Mayınların kaldırılması işlemine 1914 yılının ilk aylarında başlanmış ve Nisan ayında tamamlanmıştır. ^[14]

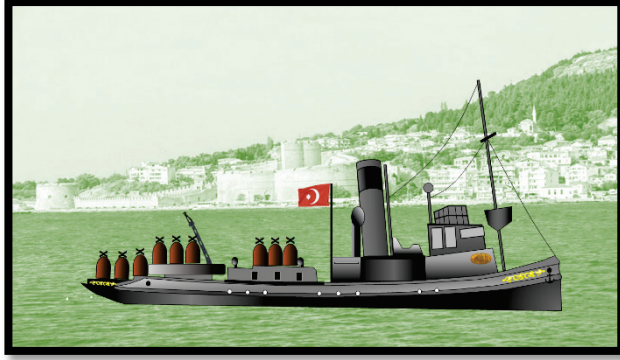

Selanik Gemisi'nin Çanakkale Boğazı'nda Mayın Toplamasının Temsili Görseli.

2.5. Mayın Nakil amaçlı Görevlendirilmesi (1914)

Birinci Dünya Harbi'nin (1914-1918) başlama sürecinde, Çanakkale Boğazı'na mayın döşenmesi amacı ile öncelikle fenerlerin söndürülmesi ve yabancı bayraklı ticaret gemilerinin bir hasara uğramaması konusuna özen gösterilmesi emirleri verilmişti.

Çanakkale Boğazı'nın mayınlanması emri 4 Ağustos 1914 tarihinde verilmiş ve gerekirse İstanbul Boğazı'nın da (Bahri Siyah Boğazı) mayınlanması konusuna hazır olunması emri verilmiştir. Mayın dökücü gemilerin azlığı nedeniyle, Giresun mayın depo gemisinin ve diğer mayın dökme gemilerinin İstanbul'da hazır olması istenmiştir. Bölgede olan Selanik Gemisi'ne alabildiği kadar mayın yüklenmesi ve Çanakkale Boğazı'na mayın dökülmesi durumunda Selanik Gemisi'nin Kepez-Havuzlar hattını mayınlanması planlanmıştır. Depoda bulunan son 26 mayın zor koşullarda İstanbul'dan Çanakkale'ye Selanik Gemisi'nin gerçekleştirdiği seferler sonucunda getirilerek, Nusrat Mayın Gemisi'ne nakledilmiştir. ^[5] Bu mayınlar, Nusrat tarafından 7 Mart gecesi Karanlık Liman'a (Erenköy) gizlice dökülecek ve 18 Mart 1915 günü ortak istila filosunun ciddi gemi kayıplarına neden olacaktır.

Çanakkale Boğazı'nda, Selanik Gemisi'nin Mayın Naklinin Temsili Görseli.

2.6. İkinci Mayın Dökücü Olarak Görevlendirilmesi (1914-1915)

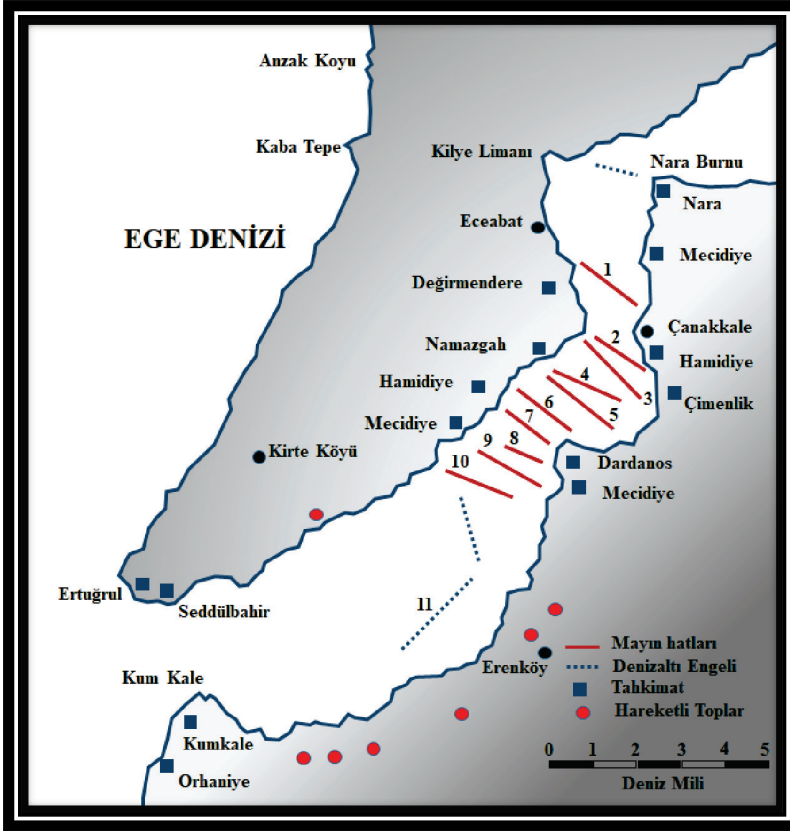
Trablusgarp Savaşı (1911-1912) ve Balkan Savaşı (1912-1913) sürecinde Çanakkale Boğazı'na mayın döşenmesi ihtiyacı doğmuş ve tehdidin ortadan kalkması sonucunda mayınlar toplanmıştı. Ancak, I. Dünya Savaşı'nın (1914-1918) başlama sürecinde Çanakkale Boğazı'na tekrar mayın dökülmesi ihtiyacı doğmuştur.

Römorkör olarak imal edilen Selanik Gemisi en son mayın toplama gemisi olarak tadil edilmişti. Selanik Gemisi, tekrar tadil edilerek mayın dökücü gemiye dönüştürüldü ve böylece on iki mayın dökebilme kapasitesine ulaştırıldı. 1914 yılında Çanakkale'de bulunan gemi, tekrar mayın dökme özelliğine sahip oldu. ^[17]

Birinci Dünya Harbi'nin (1914-1918) başlaması sürecinde, Çanakkale Boğazı mayın dökücü gemiler tarafından tekrar mayınlandı. Böylece, Çanakkale Boğazı mayınlanmış ve boğaz hattındaki gidiş ve geliş hatları kontrol altına alınmış oldu.

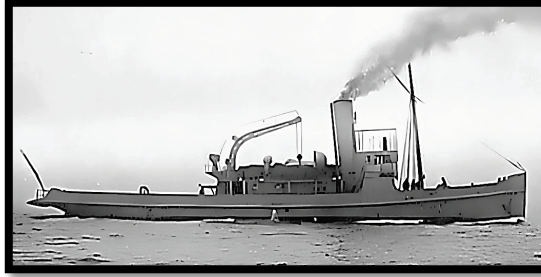
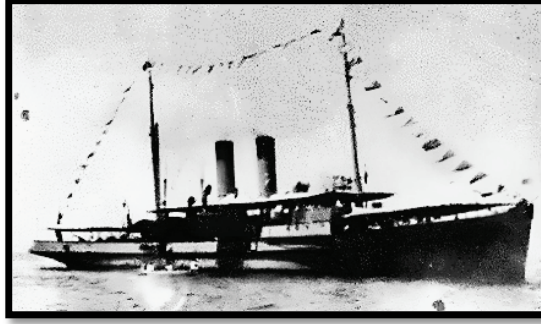
Selanik Mayın Gemisi, Çanakkale Boğazı'ndaki 1. ve 2. mayın hatlarının mayınlanması için görevlendirilmişti. Selanik Mayın Gemisi 1. mayın hattını 3 Ağustos 1914 günü, 2. mayın hattını ise 6 Ağustos 1914 günü mayınlayarak görevini tamamlamıştır. Bu süreçte 1. mayın hattına 22 mayın, 2. mayın hattına ise 26 mayın, Selanik Mayın Gemisi tarafından dökülmüştür. ^[18]

Aynı dönem, İntibah Mayın Gemisi 3., 4. ve 5. mayın hatlarının, Nusrat Mayın Gemisi ise 7., 8., 9., 10. ve 11. mayın hatlarının ve Sivrihisar Mayın Gemisi ise (harita kapsamında olmayan) 12. mayın hattının mayınlanmasını gerçekleştirmiştir. Donanma Komutanlığının talimatı üzerine, 2 Mart 1915 tarihinde Selanik Mayın Gemisi tarafından İstanbul'dan getirilen 26 adet karbonit mayın, gerektiğinde taktik bir engel olarak kullanılmak üzere saklanmıştır. ^{[11] [18] [19]}

Çanakkale Boğazı Mayın Hatlarını Gösterir Harita. [1]

Osmanlı İmparatorluğu mayın gemileri, 1915 Çanakkale Boğazı Savunmasında, Boğaz'ı kapatmak üzere 3 Ağustos 1914-11 Aralık 1915 tarihleri arasında Çanakkale Boğazı'nda toplamda 18 mayın hattı tesis etmiş ve bu hatlar, Selanik, İntibah ve Nusrat Mayın Gemileri tarafından mayınlanmıştır. Savaşlar süresince Motorbotlar ve Bolayır, Hamidabad ve Sivrihisar Torpidobotları tarafından da Çanakkale Boğazı müstakil olarak mayınlanmıştır. [20]

Üstten aşağı doğru; Selanik ^[2], İntibah ^[22]; Nusrat ^[23] ve Sivrihisar ^[21] Mayın Gemileri.

Deniz kuvvetlerimizin 4 kahraman gemisi bu gelişmeler sürecinde Çanakkale Boğazı'nı mayınlarla döşemiştir. Harekât öncesinde Selanik, İntibah, Nusrat ve Sivrihisar Gemileri Çanakkale Boğazı'nda toplamda 403 mayından oluşan 12 mayın hattı oluşturmuştur. ^{[19] [21]}

2.7. İkinci Mayın Toplayıcı Olarak Görevlendirilmesi (1916-1918)

Selanik Mayın Gemisi, I. Dünya Savaşı sonrası sivil denizciliğin etkilenmemesi amacı ile gemi mayın toplayıcı olarak tadil edilmiş ve boğazın en kısa sürede mayınlardan temizlenmesi çalışmalarında görev almıştır. ^[24]

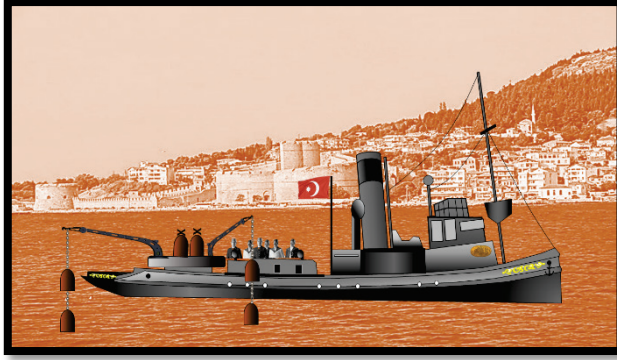
2.8. Eğitim Tatbikatlarında Görevlendirilmesi (1923-1940)

Selanik Gemisi, 1923 yılında oluşturulan Üssü Bahri Mayın Bölüğü'nde 2-3 Nisan 1923 günlerinde mayın dökme ve toplama kursiyerlerine verilen gerçek ve benzetimli mayın dökme ve toplama eğitimlerinde görev almıştır. Ayrıca, Selanik Gemisi'yle birlikte donanmaya 1939 yılında Mayın bölüğüne katılan Atak Mayın Gemisi'yle birlikte de donanma personeline uygulamalı mayın dökme ve toplama eğitimlerinde görev almıştır. ^[27]

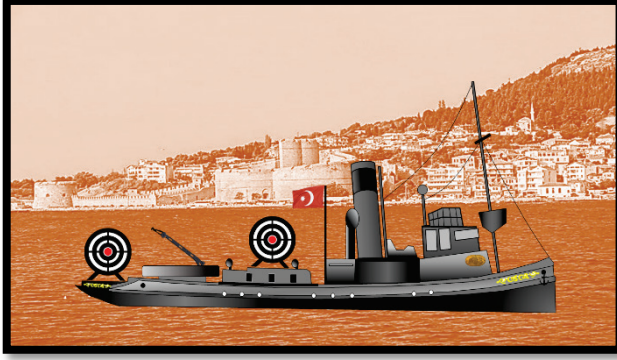
Selanik Mayın Gemi'si, 2-15 Mayıs 1940 tarihleri arasında da İzmit Mayın Bölüğü ile Konca Ana Mayın Grubu'nun gerçek mayın dökme tatbikatlarında eğitim gemisi olarak son görevini gerçekleştirmiştir. ^[28]

Römorkör ve zaman zaman da nakliye gemisi olarak görev yapan Selanik Gemisi, bu süreçte ihtiyaç duyulduğunda donanmanın top ve torpido atış eğitimlerinde görev almış ve atışlar için gerekli olan hedefleri taşıma ve konumlandırma çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

Selanik Gemisi, 18 Temmuz 1939 tarihinde gerçekleştirilecek tatbikat atışlarında kullanılacak hedefleri Derince'den Silivri'ye götürmüş ve konumlandırmıştır. Atışlar, donanma gemilerinden olan Kemalreis, İsareis ve Hızırreis Gambotları tarafından gerçekleştirilmiştir. Peyk Torpido Kruvazörü ve Doğan Hücumbotu da hedeflere ikişer torpido atarak bu etkinliğe katılmışlardır. Denizaltıların torpido atışları ise I. İnönü, II. İnönü, Dumlupınar ve Sakarya denizaltıları tarafından gerçekleştirilmiştir. Tüm bu atışlar için Selanik Gemisi hedeflerin atış alanına taşınmasında ve konumlandırılmasında görev almıştır. ^[17] Eğitim tatbikatı bittikten sonra gemi bakım amacıyla, 18 Mayıs 1940 günü Haliç Tersanesi'ne girmiştir. ^{[27] [29]}

Selanik Gemisi'nin Çanakkale Boğazi'nde Gerçekleştirdiği Eğitim Sürecinin Temsili Görseli.

Selanik Gemisi'nin Tatbikatlarda Hedef Taşımasının Temsili Görseli.

2.9. Gemi İsminin Değiştirilmesi (1940)

Cumhuriyet döneminde, donanma tarafından İzmit Körfezi'nde Konca Mayın Deposu kurulmuş ve Selanik Gemisi 1927 yılında depo komutanlığı emrine verilmiştir. ^[26] İzmit Körfezi, Osmanlı döneminde önemini hiçbir zaman kaybetmemiş, aksine bölge deniz ticaretinin yanı sıra deniz üslerine de ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle, körfezde sürekli olarak deniz üsleri ve komutanlıkları kurulmuştur. ^[25]

İzmit Körfezi'nde bulunan Gölcük Askeri Üssü'ne ait Konca İskelesi'nde bahriye emrinde görev yapmakta olan ve 1940 yılının sonuna kadar adı Selanik olan geminin adı, bağlı olduğu Konca İskelesi göz önüne alınarak Konca olarak değiştirilmiştir.

Solda; İzmit Körfezi Konca İskelesi, Sağda; Selanik Gemisi'nin Cumhuriyetin İlk Yıllarında (1923-1940) İsminin Selanik Olduğu Dönem Mührü. ^[12]

2.10. Kurtarma Gemisi Olarak Görevlendirilmesi (1940)

Konca Römorkörü'ne, karaya oturmuş bulunan Zafer Muhribi'ni oturduğu zeminden çekerek kurtarma görevi verilmiştir. Muhribin mazotu boşaltıldıktan sonra, Konca Römorkörü tel halat yardımıyla Zafer Muhribi'ni oturduğu yerden çekmeye çalışmıştır. Bu süreçte tel halat kopmuş ve Konca Römorkörü'nün pervanesine dolanmıştır. Dalgıç yardımıyla tel halat pervaneden kurtarılmış ve Zafer Muhribi oturduğu yerden Konca Römorkörü tarafından çekilebilmiştir. 1940 yılında, Zafer Muhribi'nin bordasına aborda olan Konca Römorkörü Zafer Muhribi'ni, Gölcük Limanı'na başarıyla ulaştırmıştır. ^[17]

Zafer Muhribi'nin Konca Römorkörü'nce Kurtarılmasının Temsili Görseli.

2.11. Personel Taşıma ve Römorkör Süreci (1944-1960)

Konca Römorkörü'nün 1944 yılında tersanede karına ve şaft tamirâtı gerçekleştirilmiştir. ^[30] Daha sonra gemiye, geniş kapsamlı bir tadilat daha yapılarak bahriyede uzun yıllar personel taşıma görevi verilmiştir. ^[11]

Konca Gemisi'nin Personel Taşıma Amacıyla Geçirdiği Tadilat Sonrasındaki Fotoğrafi ve Temsili Görseli.

1959 yılında donanma emrinde kalmak koşuluyla Gölcük Tersanesi'nde tadil edilerek personel taşıt gemisine dönüştürülmüş olan gemi, Konca adıyla İzmit ile Gölcük arasında işçi ve personel taşıma gemisi olarak görevlendirilmiştir.

Zaman içinde yardımcı gemiler statüsünde Y-1003 ^[2] borda numarası ile Gölcük dışında Marmara ve Boğazlar Deniz Kolordu Komutanlığına bağlı olarak İstanbul Boğaz Komutanlığı emrinde 1960'lı yıllara kadar römorkör ve personel taşıma hizmetlerinde kullanılmıştır.

2.12. Geminin Hizmet Dışı Bırakılması (1960-1992)

Gonca Gemisi, Gölcük Tersanesi personelinin ulaştırma hizmet gemisi olarak kullanılmış ve sonrasında hizmet dışı kalmıştır. 1992 yılında tamamen hizmet dışı bırakılan Gonca Gemisi hurdacılar tarafından parçalanmayı beklerken, gemi ve deniz araştırmacısı Erol Ersan tarafından keşfedilmiş ve bu tarihi ve gazi geminin kurtarılması için girişimlerde bulunulmuştur.

Selanik Gemisi'nin Hizmet Dışı Bırakıldığı Dönemin Temsili Görşeli.

2.13. Konca Gemisi'nin RMK'ya Kazandırılması (1993-2000)

Gemiyi fark eden Erol Ersan, Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kùltür Vakfı'na (RMK) bu geminin kurtarılmasının önemini vurgulamıştır. Konuyla yakından ilgilenen Rahmi M. Koç, bu gazi geminin önemini değerlendirmiş, gemiyi beğenmiş ve geminin "Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kùltür Vakfı" ^[31] tarafından müze koleksiyonunda yer almasını ve korunmasını sağlamıştır.

Gonca Gemisi'nin Tadilat Sonrasına ait Güncel Fotoğrafi.

Gonca Gemisi'nin yenilenmesi çalışmalarına İstanbul'da, Tuzla'da bulunan tersanelerde 1993 yılında başlanmış ve gemi 1997 yılında lüks bir yat olarak denize indirilmiştir. Bu süreçte adı Gonca olarak tescil edilen gemi, bir İngiliz denizcilik firmasının projeleri doğrultusunda ve yaklaşık üç yıl süren çalışmalar sonucunda Haliç ve Tuzla tersanelerinde tekrar baştan aşağıya yenilenip yat haline dönüştürülmüş ve 2000 yılında İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi iskelesine bağlanmışır. ^[26]

Geminin tadilat sürecinde bazı temel özellikleri ve gövde tipi korunmuş, buharlı ana makinesi değiştirilmemiştir. Yat olarak tadil edilen Gonca Gemisi'nin mimari tadili ve inşası Erdal Kılıç tarafından (Erdal-Kılıç-Naval-Architecture) geminin i tasarımı ise Ken Freivokh Design tarafından gerçekleştirilmiştir.

Gonca Gemisi'nin Temsili Görseli.

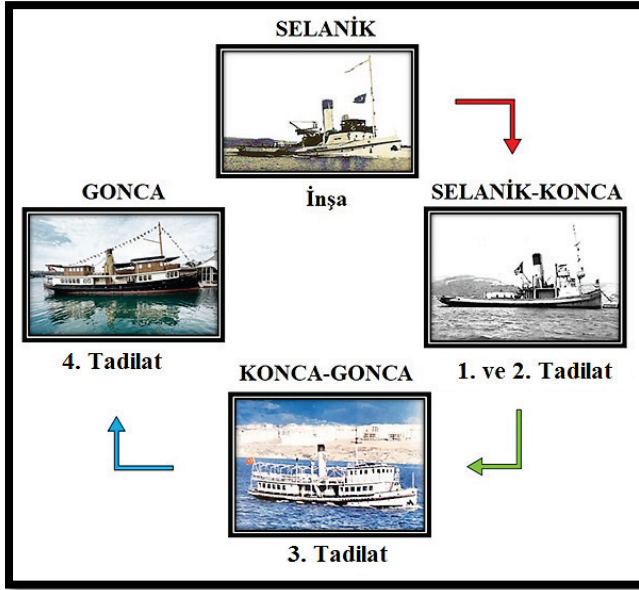
3. DEĞERLENDİRME

Yazımızın temelini oluşturan Selanik Gemisi, İngiltere’de bir römorkör olarak inşa edilmişti. Daha sonra, Osmanlılar tarafından sahiplenilmiş Çanakkale’de ve Gölcük’te bulunan donanmanın hizmetine verilmiştir. Donanmada hizmet vermesi sürecinde römorkör, mayın dökücü, mayın toplayıcı, eğitim, personel taşıma gemisi gibi görevleri üstlenmiştir. Donanmadaki görevi sonlandırıldıktan ve hurda olarak satılmayı beklerken İstanbul Rahmi M. Koç Müzecilik tarafından sahiplenilerek gövde, motor ve mekanik aksamı korunarak tadil edilmiştir. Geminin yaşam süreci dikkate alındığında, Osmanlı Donanmasından günümüze kalan ve halen aktif durumda olan Gonca Gemisi, Cumhuriyet dönemine damgasını vuran ve günümüze ulaşan nadir bir gemi olma özelliği taşımaktadır.

Donanmada hizmet ederken geminin ismi Selanik, Konca ve daha sonra Gonca olarak değiştirilmiştir. Gonca Gemisi ve diğer mayın dökme gemilerinin Çanakkale Savaşı’nda ve daha sonra donanmada verdiği önemli hizmetler ve aldığı görevler takdire şayandır. Çanakkale Savaşı’nda mayın dökme filosunda görev almış gemiler Nusrat, Selanik, Samsun, Gayret, Muzafer, Hamitabat, Sivrihisar, Giresun ve İntibah’dır. Ancak, toplumumuzda Çanakkale Savaşları dönemine ait sadece Nusrat Mayın Gemisi hakkında farkındalık bulunmaktadır. Diğer gazi gemilere ve halen bazı yönleriyle orijinal ve tek yüzer durumda olan Gonca ve ilk adıyla Selanik Gemisi’ne de farkındalık sağlamak amacıyla bu araştırma gerçekleştirilmiştir.

Selanik Gemisi’nin Liman ve İskeleleri.

Selanik Gemisi'nin Geçirdiği Evreler.

Gemi ile ilgili bilgileri içeren yayınlar incelendiğinde, geminin hem işlevsel hem de simgesel önemli parçalarından biri olan gemi kampanasının fotoğraflarına rastlanılmaktadır. Gemi kampanası, geçmişten günümüze gemilerde kullanılan önemli bir simgesel gemi parçası olup, geminin ismine ve/veya geminin inşa yılına ait bilgileri içerir. Bugünkü adıyla Gonca olan Selanik Gemisi'nin bordasında bulunan bronz kampananın üzerinde yapım yılı olarak 1839 yazmaktadır. ^[31] ^[32] Gemi güvertesinde bulunan kampananın orijinal olmadığı ve tadil edilme sürecinde takılmış olabileceği değerlendirilmiştir.

Gonca Gemisi'nin Bordasında Yer Alan Gemi Kampanası. ^[31] ^[32]

4. KAYNAKLAR

- [1] Kütükoğlu M. S. (2017) Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadi Yapısı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, Türkiye. s: 525
- [2] Eser Tutel, Mekân Adı Taşıyan Başlıca Gemilerimiz, İstanbul Deniz Müzesi Kütüphanesi, s:326.
- [3] Uygun S. (2018) Fransız Fraissinet Vapur Kumpanyası [La Compagnie Fraissinet] ve Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 12(24): 97-140.
- [4] Çapar O. (2019) Osmanlı Devleti'nde Fransız Sermayesi [1838-1914] Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, s: 418.
- [5] Öndeş O. (2023) Kıymeti bilinmeyen bir kahraman römorkör Selanik Römorkörü, Mevcut adres: <https://www.7deniz.net/kiymeti-bilinmeyen-bir-kahraman-romorkor-selanik-romorkoru>.
- [6] (1979), Balkan Harbi (1912-1913) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, Türkiye. s: 89
- [7] Biyografi.info, Mehmet Reşat Biyografisi, Mevcut adresi: <https://www.biyografi.info/kisi/mehmet-resat>.
- [8] Sarısakal B., Sultan Mehmet Reşat'ın Rumeli Seyahati 2, Mevcut adres: <https://docplayer.biz.tr/16677157-Sultan-mehmet-resat-in-rumeli-seyahati-2.html>.
- [9] Darr K. W. A. (1998) The Ottoman Navy 1900-1918: A study of the material personnel and professional development of the Ottoman Navy from 1900 through the Italian, Balkan, and First World Wars. M.A. degree, University of Louisville Department of History. p: 336
- [10] Wikipedia, Birinci Balkan Savaşı, Mevcut adres: https://tr.wikipedia.org/wiki/Birinci_Balkan_Savaşı.
- [11] Yelkencinin Gazetesi., Ex: Selanik Mayın Dökme Gemisi/ Günümüzdeki Adıyla “Gonca”, Mevcut adres: <https://yelkencingazetesi.com/ex-selanik-mayin-dokme-gemisi/-gunumuzdeki-adiyla--gonca>
- [12] İstanbul Deniz Müzesi Arşivi.
- [13] Turkish Defence Agency, Abdulhamid Dönemi Donanma, Mevcut adres: <https://www.tdefenceagency.com/abdulhamid-donemi-donanma/>
- [14] Seyhan E. (2023) Trablusgarp Savaşı'nda Çanakkale Boğazı'nın Mayınlanması, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 22(34): 162-183.
- [15] Pinterest, Selanik Mayın Gemisi, Mevcut adres: <https://tr.pinterest.com/pin/430164201893653436/>.
- [16] İşte Atatürk, Mustafa Kemal'in İlk Savaşı, Trablusgarp Savaşı, Mevcut adres: <https://isteataturk.com/gicerik/Mustafa-Kemalin-Ilk-Savasi-Trablusgarp-Savasi/672>.

- [17] Uyaniker F. (2021) Gölcük Deniz Ana Üs Komutanlığının Tarihi Gelişimi (1921-2016), *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 31(1): 79-116 ve <https://www.tdefenceagency.com/abdulhamid-donemi-donanma/>
- [18] Kandaş A. B. (2022) Türk Donanması, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi (ed. Murat Karataş), Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, İstanbul, Türkiye.
- [19] Arıker S. (2019) Çanakkale Cephesi'nde Osmanlı Donanmasının Faaliyetleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 96: 489-503.
- [20] Arabacı, H., Karataş, M. (2021), Deniz Mayınlarının Osmanlı Devletindeki Gelişimi ve 1915 Çanakkale Boğaz Savunmasındaki Rolü, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6(1):36-75.
- [21] Navypedia, Sivrihisar Minelayers, Mevcut adres: https://navypedia.org/ships/turkey/tu_ms_sivrihisar.htm.
- [22] Turkcewiki, İntibah (mayın gemisi), Mevcut adres: https://www.turkcewiki.org/wiki/İntibah_%28mayın_gemisi%29.
- [23] Gdh.digital, Çanakkale Deniz Zaferi'nin kahramanı Nusret Mayın Gemisi, Mevcut adres: <https://gdh.digital/canakkale-deniz-zaferinin-kahramani-nusret-mayın-gemisi-58662>.
- [24] Besbelli S. (1959) “Çanakkale’de Türk Bahriyesi (1914-1918)”, Donanma Dergisi, (424 sayılı ektir), Deniz Basımevi, İstanbul, Türkiye.
- [25] Hergüner M. (2015) Tarihi Gelişim İçinde Kocaeli Liman Başkanlığı, II. Ulusal Liman Kongresi, (<http://ulk2015.deu.edu.tr/0032.pdf>).
- [26] Hürriyet, 90 Yıllık Buharlı Tekne Koç’la Döndü, Mevcut adres: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/90-yillik-buharli-tekne-kocla-denize-dondu-39256669>.
- [27] Uyaniker F. (2019) II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Donanmasındaki Gelişmeler, Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi. S: 568
- [28] LDGAM., Gjb., SMGGJ., Kytn.: 10337, T.: 2-15 Mayıs 1940; LDGAM., Ktn.:1940-6, Gmn.:4, Bn.:1, T.: 27 Nisan 1940.
- [29] LDGAM., Gjb., SMGGJ., Kytn.: 10337, T.: 18 Mayıs 1940; LDGAM., Ktn.:1940-6, Gmn.:4, Bn.:3, T.: 9 Mayıs 1940; LDGAM., Ktn.:1940-6, Gmn.:4, Bn.:4, T.: 10 Mayıs 1940.
- [30] LDGAM., Ktn.:1940-6, Gmn.:4, Bn.:5, T.: 14 Haziran 1940; LDGAM., Ktn.:1940-25, Gmn.:4, Bn.:6, T.: 19 Haziran 1940; LDGAM., Ktn.:1940-6, Gmn.:4, Bn.:7, T.: 5 Ağustos 1940; LDGAM., Ktn.:1940-6, Gmn.:6, Bn.:8, T.: 10 Ağustos 1940.
- [31] Rmk-museum, Gonca Buharlı Gemisi, Mevcut adres: <http://www.rmk-museum.org.tr/istanbul/koleksiyon/denizcilik/gonca-buharli-gemisi>.
- [32] Darmin H. (2021) Bir Gemi ve Tekne Koleksiyonu, Rahmi M. Koç Müzesi yayınları, İstanbul, Türkiye. s: 480

